

VAPAAEHTOISTYÖ LASTENSUOJELUSSA EILEN JA TÄNÄÄN – TUKIHENKILÖTOIMINTA PEILAUSPINTANA¹

Johanna Moilanen: *YTM (väit.), Jyväskylän ammattikorkeakoulu*

johanna.moilanen@jamk.fi

Janus vol. 23 (4) 2015, xxx–xxx

”Yhteiskuntamme ei milloinkaan ole siinä tilanteessa, että luotettavan aikuisen paikan voisi täyttää vain viranomaisvastuullisena tehtävänä. Siksi tarvitsemme aikuisia, jotka oivaltavat tarjoutua apuun kohdatessaan lapsen, joka on vailla aikuisen aikaa ja kannustusta. Sellaiseksi aikuiseksi kelpaa kuka vaan; naapurin mummo, kaverin isä tai äiti, miksei myös lastenhoitaja tai muu ammattilainen, jos päätoimiltaan vielä jaksaa. Kunhan hän vain on aikuinen, johon voi luottaa, joka vastaa puhelimeen, mutta erityisesti joku, joka pysyy.”

Näin lausui tasavallan presidentti Niinistö puheessaan Säätytalolla lokakuussa 2012 (Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe... 2012). Puheessaan presidentti painotti vapaaehtoistyöntekijöiden merkitystä lasten, nuorten ja lapsiperheiden arjen rinnallakulkijoina. Kuukautta aiemmin presidentin johdolla oli käynnistetty Tavallisia asioita -kampanja (Helsingin Sanomat 7.9.2012). Mediamyrskyn aiheuttaneen kampanjan tavoitteena oli korostaa yhteisöllisyyttä ja ”tavallisten arjen asioiden” merkitystä nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Yhteisöllisyyttä ja sille sukua olevia käsitteitä viljellään nykykeskusteluissa tuon tuosta, ja yhteisöllisyyden arvostus näyttää olevan vahvaa. Kun mukaan

lisätään aina vain niukkenevat taloudelliset resurssit ja paine julkisten palvelujen kaventamiseen, muuttuu puhe usein keskusteluksi kansalaistoiminnasta ja vapaaehtoistyöstä. Monissa viimeaikaisissa politiikkaohjelmissa yhdeksi keinoksi lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen tarjotaan kansalais- ja järjestötoiminnan vahvistamista (esim. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011; Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015). Myös nykyisessä hallitusohjelmassa yhtenä tavoitteena on vapaaehtoistoiminnan helpottaminen ja yhteisöllisyyden lisääntyminen (Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015).

Sosiaalityössä ja lastensuojelussa vapaaehtoistyön merkitys on perinteisesti ollut tärkeä. Suomalaisenkin sosiaalityön alkujuuret ovat kansalaistoiminnassa ja kansalaisjärjestöjen toteuttamassa sosiaalisessa työssä (esim. Satka 1994; Hämäläinen 2007). Yksi sosiaalityön kiistatta suuri kertomus on, kuinka 1800-luvun loppupuoliskolla hyväntekeväisyydestä voimakkaasti virinnyt sosiaalinen työ muuntautui yhteiskunnan modernisaation myötä ammatilliseksi sosiaalityöksi. Modernisaatiokehityksessä keskeistä oli muun muassa irtautuminen paikallisyhteisöistä ja maallikkovallasta (esim. Matthies 1993).

Kysymys ammatillisen työn ja maallikkotyön välisestä suhteesta, niiden välisestä työnjaosta sekä vastuista ja rooleista, on sosiaalityön keskusteluissa ajaton teema (Satka 1994; Skehill 2003; Jordan & Parton 2009). Vapaaehtoistyöntekijöillä ja kansalaisjärjestöillä on tänäkin päivänä tärkeä merkitys. Sanotaan, että kolmas sektori ja kansalaisyhteiskunta ovat yleisesti nousseet jälleen arvoonsa, ja rajat julkisen vallan, taloudellisen toiminnan, kansalaisyhteiskunnan ja kotitalouksien välillä ovat entistä häilyväisempiä (Saukkonen 2013). Suomessa on jopa kysytty, olemmeko liukumassa Iso-Britannian tapaan kohti ”kansalaisyhteiskuntakeskeistä sosiaalisen kysymyksen hoitamista”, kohti ”valmentajavaltiota” – ja samalla pois valtiollisesta hyvinvointiyhteiskunnasta (Koskiahio 2015a).

Sosiaalityön väitöstutkimuksessani tarkastelin, millainen merkitys maallikko- ja vapaaehtoistyöllä on ollut viime vuosikymmenien sosiaalityössä, erityisesti lastensuojelussa (Moilanen 2015). Paneuduin aiheeseen tutkimalla kunnallisessa lastensuojelussa toteutetun tukihenkilötoiminnan muutoksia. Tutkimusaineistoina käytin lastensuojelun asiakasasiakirjoja ja muita dokumenttiaineistoja sekä ryhmä- ja yksilöhaastatteluja. Erityisinä ajallisina läpileikkauskohtina tutkimuksessani olivat tukihenkilötoiminnan muodostumisen vuosikymmen eli 1970-luku ja viime vuosikymmenet eli 2000- ja 2010-luvut.

Tässä kohtaa sopii selventää, että tukihenkilötoiminnassa on yksinkertaistaen kyse lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen ja tälle tukihenkilöksi ryhtyvän aikuisen välisestä vuorovai-

kutussuhteesta. Toimintaa on toteutettu kunnallisten sosiaalityöntekijöiden ja vapaaehtoisten tukihenkilöiden yhteistyönä. Arvioiden mukaan tukihenkilötoimintaa käytetään lastensuojelun avohuollossa melko laajalti (VTV 2012, 36; Miettinen 2013, 50), vaikka varsinaista tutkimusta aiheesta ei ennestään olekaan.

Tutkimukseni olettamuksena oli, että tukihenkilötoiminnan ymmärtämiseksi on ponnistettava liikkeelle sen historiallisista lähtökohdista (Lorenz 2007). Tutkimuksessani jäsenin tukihenkilötoimintaa paitsi asettamalla sen historialliseen kontekstiin, myös pelaamalla sen muodostumista ja toteutumista suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin, pelkistämättä sitä kuitenkaan vain rakenteiden seurannaisilmioiksi. Huomioni oli kahtaalla: ensinnäkin sen selvittämisessä, millainen lastensuojelutyön ja vapaaehtoistyön käytäntö tukihenkilötoiminta on. Toisaalta halusin tarkastella, miten tukihenkilötoiminnasta saatua tietoa voi käyttää laajemmin sekä ammatillisen sosiaalityön ja vapaaehtoistyön että julkisvallan ja kansalaisyhteiskunnan välisten suhteiden tarkastelussa.

Sosiaalityö on aina ollut yksilö-, perhe-, yhteisö- ja yhteiskuntasuhteisiin perustuvaa toimintaa (esim. Eskola 1981; Howe 1998; Ruch ym. 2010; Bardy 2013). Sen ytimessä ja kohteena ovat yksilöiden, yhteisöjen ja ryhmittymien yhteiskunnalliset ja sosiaaliset suhteet – ja erityisesti sellaiset suhteet, joissa syntyy sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta ja joissa sitä uusinnetaan ja poistetaan (Hokkanen 2013, 55). Omassa tutkimuksessani keskeinen väline sosiaalisten suhteiden ymmärtämiseen oli

ranskalaisen sosiologi Pierre Bourdieun kehittelemä relationaalinen lähestymistapa (Bourdieu & Wacquant 1992; Bourdieu 1990). Valittu lähestymistapa kohdensi huomioni suhteisiin, joissa tukihenkilötoiminta tapahtuu ja joissa se ajallisesti, kulttuurisesti ja paikallisesti sidonnaisena ilmiönä rakentuu. Tämä merkitsi erityistä kiinnostusta sekä sosiaalityöntekijöiden ja tukihenkilöiden että lasten ja aikuisten välisiin suhteisiin ja suhteissa tapahtuviin muutoksiin.

Tutkimukseni valaisee niitä lähtökoh-
tia, joissa tukihenkilötoiminta muodos-
tettiin 1970-luvun alun Suomessa, kun
sillä haluttiin korvata rikosoikeudelli-
selle ajattelulle pohjaava, vuoden 1936
lastensuojelulakiin kirjattu suojelual-
vonta. Suojeluvälvön käyttö proble-
matisoitui osana sosiaalihuollon val-
tiojohtoista uudistamista. Sosiaalityössä
ja lastensuojelussa pyrittiin etsimään
uudenlaista tasapainoa tuen ja kontrol-
lin ulottuvuuksien välille, ja kontrollin
sijaan painotus siirtyi tukeen. Lasten
oikeudet ja asema nousivat esiin voi-
makkaammin kuin koskaan aiemmin,
ja lasten toimijuus sosiaalityön kentällä
vahvistui. Vapaaehtoistyöhön perustu-
vasta tukihenkilötoiminnasta tuli – pa-
radoksaalista kyllä – myös yksi arena,
jossa kamppailtiin ammatillisen sosiaa-
lityön symbolisen arvostuksen puolesta,
sillä samanaikaisesti sosiaalityön kentäl-
lä haluttiin vahvistaa työn ammatillista
laatua ja autonomiaa.

Tänä päivänä tukihenkilötoiminnasta
on monenlaisia versioita. Tukihenkilö-
palvelua tai sitä muistuttavaa toimintaa
tarjoavat kuntien ohella useat eri las-
tensuojelujärjestöt ja kansalaisverkos-
tot. Saatavilla on myös palveluyritysten
tarjoamaa ammatillista tukihenkilö-

työtä. Tutkimieni paikallisesimerkkien
kautta käy ilmeiseksi, että 1970-lukuun
verrattuna tukihenkilöiden tehtävä on
kunnallisessa lastensuojelussa tänä päi-
vänä rajautunut. Samalla myös merkit-
tävä osa ennen kunnallisille sosiaali-
työntekijöille kuuluneista tehtävistä on
siirtynyt ulkopuoliselle palveluntuot-
tajalle, tutkimassani tapauksessa lasten-
suojelujärjestölle. Toisaalta järjestöihin
kohdistuu yleisesti ottaen paineita sen
vuoksi, että niiden palvelutuotanto ha-
lutaan nykyään ymmärtää yritysmuo-
toisena palvelutuotantona (Hokkanen
2013, 73; Saari & Pessi 2011, 22). Sil-
loin niiden kansalaisyhteiskunnallinen
luonne jää helposti unohduksiin.

Sanotaan, että julkisten palvelujen ul-
koistamisen ja markkinaistamisen
myötä palvelujärjestelmä on tullut asi-
akkaalle yhä vaikeammaksi ymmär-
tää ja hallita (esim. Marthinsen 2014).
Tukihenkilötoiminnassa tämä ilmenee
tutkimukseni mukaan esimerkiksi las-
ten moniasiakkuutena. Se tekee lapsis-
ta asiakkaita niin suhteessa kunnallisiin
sosiaalityöntekijöihin, tukihenkilöpal-
velua tarjoavaan ulkopuoliseen palve-
luntuottajaan kuin lopulta varsinaisiin
tukihenkilöihinsä. Tällöin tukihenkilö-
prosessin eri vaiheista ja osista huoleh-
tivat vaihtuvat organisaatiot ja vaihtuvat
aikuiset. Kuinka tämä moniulotteinen
aikuisverkosto jäsentyy asiakkaana ole-
van lapsen näkökulmasta? Tai mitä so-
siaalityöntekijän aseman muuntuminen
ensisijassa prosessin johtajaksi ja hal-
linnoijaksi merkitsee lapsen ja sosiaali-
työntekijän väliselle suhteelle? Näihin
kysymyksiin tutkimukseni ei anna suo-
ria vastauksia, mutta kylläkin viitteitä
siitä, että tarve juuri lasten näkökulman
kautta kysymyksiä tarkasteleville jatko-
tutkimuksille on ilmeinen.

Tutkimukseni yksi pääteesi on, että lastensuojelussa tukihenkilötoiminnan voima piilee toimintaan yhdistetyssä ”tavallisuudessa” eli normaalisuudessa. Voimasta osoituksena on tukihenkilötoiminnan pitkä historia osana lastensuojelun avohuoltoa. Tukihenkilön tehtävä on tuoda normalisuutta lastensuojelun asiakkaina olevien lasten elämään, ja ennen kaikkea heidän perhesuhteisiinsa. Toiminta perustuu ajatukselle, jossa tavallisuuden oletetaan muuntuvan lasten käyttöön eräänlaisiksi perheresursseiksi. Tällaisia resursseja eivät lastensuojelun sosiaalityöntekijät ammatillisesti toimiessaan voi lapsille tuottaa, vaikka sosiaalityön julkilausuttu päätehtävä onkin juuri ihmisten arkielämän jatkuvuuden ja normalisuuden turvaaminen (Sipilä 1989).

Tarkennan vielä argumenttiani. Tukihenkilötoiminnassa ajatus ”normaalin” ja ydinperheen tiivistä yhteydestä on vahva. Näin on ollut sen alkuvaiheista lähtien. Ydinperhe-ideaalin ylläpitäminen ilmenee esimerkiksi siten, että toiminnassa korostetaan ”miehen mallin” antamisen merkitystä. Perheeseen tukeutuminen ei sinänsä ole yllättävää, sillä lastensuojelun päämääränä on korvata tai täydentää puutteelliseksi arvioituja, usein perhe-elämään ja perhesuhteisiin liittyviä kohtia lapsen olosuhteissa tai kasvuun ja kehitykseen vaikuttavissa tekijöissä. Tiedämme kuitenkin, että tänä päivänä perhemuodot ovat moninaisia ja ydinperhemalli on yksi muiden joukossa.

Vallalla olevan kulttuurisen itsestäänselvyyden vuoksi lasten ja aikuisten väliset suhteet rajataan helposti juuri perheen piiriin (Alanen 2009) tai lapsille kohdennettuihin instituutioihin.

Tutkimuksellani haluan haastaa tätä vallitsevaa itsestäänselvyttä. Mielestäni tulee kysyä, voiko tukihenkilötoiminnalla olla lastensuojelussa muukin paikka kuin toimia ydinperheideaalin mukaisesti jäsentyvien sukupolvisuhteiden edistäjänä. Voisiko se toimia eri sukupolvien välisten yhteisöllisten suhteiden kehittäjänä tai jopa yhteisöllisten rakenteiden muuntajana? On toki selvää, että yhteisöissä voidaan harjoittaa myös erottelua ja ulossulkemisia, eikä yhteisöihin turvautuminen sinänsä ratkaise sosiaalisen eriarvoisuuden ongelmaa (Koskiahho 2015a; Saari & Pessi 2011, 28–29). Esimerkkinä mainittakoon, että Iso-Britanniassa paikallisuuteen ja yhteisöllisyyteen nojaavan Big society-ohjelman piti alun perin kohentaa sosiaalisia oloja heikon toimeentulon asukkaiden alueilla. Kävi kuitenkin niin, että idea menestyi parhaiten jo ennestään aktiivisissa keskiluokkaisissa piireissä ja alueilla (Koskiahho 2015a ja 2015b).

Tutkimukseni pohjalta rohkenen esittää, että tukihenkilötoiminnassa tarvitaan edelleen lasten osallistumismahdollisuuksien vahvistamista. Pelkkä aikuissuhteen mahdollistaminen ei ole itseisarvo. Näen, että on ratkaisevan tärkeää tuoda lasten kokemukset ja ”ääni” toiminnan keskiöön, ei pelkästään lainsäädäntöömme kirjattujen velvoitteiden vuoksi, vaan siksi, että näin tukihenkilöpalvelua on mahdollista pitää ajan tasalla. Tukihenkilönä itsekin toiminut sosiaalityöntekijä Marja Hiltunen (1974) kirjoitti jo toimintaa Jyväskylässä vuosikymmeniä sitten käynnistettäessä, että ”*liian harvoin tulemme ajatelleeksi, että meillä saattaa olla opittavaa myös nuorilta. Kukapa voisi esimerkiksi olla parempi asiantuntija tukihenkilötoiminnassa*

kuin nuori, johon nämä toimenpiteet ovat kohdistuneet. Nuorten avulla tukihenkilötoimintaan saattaa avautua aivan uusiakin näkökulmia.”

Miksi lastensuojelun tukihenkilötoimintaan ja vapaaehtoistyöhön liittyvä tutkimus on sosiaalityössä tärkeää juuri nyt? Eikö huomio tulisi kohdistaa ”rasakaampiin” toimenpiteisiin ja eettisesti ja juridisesti vaativiin päätöksentekoprosesseihin? Vastaukseni on, että totta kai myös niin. Tukihenkilötoiminta on kuitenkin tärkeällä tavalla osa käynnissä olevia sosiaalihuollon ja sosiaalityön uudistamisprosesseja. Keväällä 2015 voimaan tulleessa sosiaalihuoltolaissa (Sosiaalihuoltolaki 2014/1013) tukihenkilötoiminta määriteltiin yleiseksi perhepalveluksi, jonka saaminen ei enää edellytä lastensuojelun avohuollon asiakkuutta. Kun tulevaisuudessa kenties yhä suurempi osa lasten ja perheiden sosiaalipalveluista järjestetään vapaaehtoistyön pohjalta, on tiedettävä, mistä luottamus tukihenkilöihin, tai yleisemmällä tasolla maallikoihin, lastensuojelun viranomaistoimintaa täydentävänä elementtinä viriää. Ja toisaalta, jos tiedämme ehkäisevän työn sisällöistä enemmän ja tarkemmin, voimme mahdollisesti kohdistaa työtä toisin myös raskaammissa toimenpiteissä.

Lastensuojelun viranomaistoiminnan ja vapaaehtoistyön välinen suhde tai niiden yhteen sovittaminen voi olla, ja monesti onkin, haasteellista esimerkiksi kontrolliin liittyvissä kysymyksissä. Sosiaalityön monitasoinen, usein ristiriitainen todellisuus sisältää tuen ja kontrollin samanaikaisen läsnäolon (esim. Satka 1995; Skehill 2007). Eri ajanjaksoina ja erilaisissa konteksteissa tuen ja kontrollin dilemmaan on haettu

erilaisia ratkaisuja. Ratkaisujen seurauksilta ei lastensuojelun vapaaehtoistyökään voi välttyä. Tuen ja kontrollin välissä tasapainottelu tuottaa ammatillisia haasteita työntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen, mutta tukihenkilötoiminnassa se muotoilee paitsi lasten ja tukihenkilöiden välistä suhdetta, myös sosiaalityöntekijöiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden suhdetta.

Tutkimukseni puhuu sen puolesta, että maallikko- ja vapaaehtoistyön merkitys ammatillisen sosiaalityön rinnalla on yhä tärkeä lapsia ja perheitä autettaessa. Raja-aidat erilaisten auttamisen muotojen välillä voikin nähdä liukuviina, jolloin auttamista ei pidä tarkastella vain ammatillisena toimintana (Eskola 1981, 25; Hokkanen 2014, 76–77). Aikalaisanalyysseissa on korostettu, että Suomessa tarvitaan uudelleen määritellyä siitä, mikä on kansalaisyhteiskunnan valta suhteessa julkiseen sektoriin (Koskiahho 2015a ja 2015b; Matthies 2014; Saukkonen 2013). Alamaisuussuhde julkishallintoon ei tässä ajassa riitä, vaan kumppanuussuhteita pitää tasaveroistaa. Kansalaisyhteiskunnan tutkimus tuo myös esiin näkökulman, jonka mukaan vahvempi julkinen sektori merkitsee samalla vahvempaa kansalaisyhteiskuntaa eli ne toimivat toinen toistaan vahvistaen (Saari & Pessi 2011, 23; myös Saari 2011).

Edellä esittämäni tuloksena voin tiivistetysti lausua, että ammatillisen työn ja vapaaehtoistyön välillä on luja riippuvaisuussuhde. En pidä tätä huonona asiana, vaan mielestäni se pikemminkin korostaa sosiaalityön kansalaislähtöisyyttä ja sen erityistä luonnetta kansalaisten, ryhmien ja yhteisöjen osallistajana ja asianajajana. Tässä ajassa, jossa

peräänkuulutetaan asiakaslähtöisyyden, osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden vahvistamista julkisissa palveluissa, se on kiistaton vahvuus.

VIITE

1 Puheenvuoro on Jyväskylän yliopistossa 18.9.2015 tarkastetun sosiaalityön väitöskirjan lectio praecursoria.

KIRJALLISUUS

- Alanen, Leena (2009) Rethinking childhood, with Bourdieu. Teoksessa Ann-Marie Markström, Eva Ånggård, Ingrid Söderlind & Maria Simonsson (toim.) Barn, barndom och föräldraskap. Stockholm: Carlssons, 307–324.
- Bardy, Marjatta (2013) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 17–46.
- Bourdieu, Pierre (1990) In other words: Essays towards a reflexive sociology. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc. J. D. (1992) The invitation to reflexive sociology. Oxford: Polity.
- Eskola, Marjatta (1981) Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalityön kuva. Teoksessa Urpo Kuotola, Marjatta Eskola, Briitta Koskiahho, Hanne Laitinen, Armas Nieminen, Georg Walls & Pentti Kolari (toim.) Sosiaalihuollon näköaloja. Acta Universitatis Tamperensis Ser. A vol. 127. Tampere: Tampereen yliopisto, 23–52.
- Helsingin Sanomat 7.9.2012: Niinistö ratkaisee syjätyymistä arjen vinkeillä. <http://www.hs.fi/politiikka/a1305597701066> Luettu 10.9.2015.
- Hiltunen, Marja (1974) Käytännön kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Lapset ja yhteiskunta 33 (11), 303–307.
- Hokkanen, Liisa (2013) Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 55–86.
- Hokkanen, Liisa (2014) Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 145. Rovaniemi: University of Lapland.
- Howe, David (1998) Relationship-based thinking and practice in social work. Journal of Social Work Practice 12 (1), 45–56.
- Hämäläinen, Juha (2007) Lastensuojelun kehityslinjoja: tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Snellman-instituutin A-sarja 22. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Jordan, Billy & Parton, Nigel (2009) Social work, the public sphere and civil society. Teoksessa Robin Lovelock, Karen Lyons & Jackie Powell (toim.) Reflecting on social work – discipline and profession. Contemporary social work studies series. 2. painos. Farnham: Ashgate, 1–19.
- Koskiahho, Briitta (2015a) Sosiaalisen kysymyksen ratkaiseminen tulevaisuudessa. Tieteessä tapahtuu 33 (1), 3–11.
- Koskiahho, Briitta (2015b) Tehdään enemmän vähemmällä. Kansalainen ja kansalaisyhteiskunta sosiaalipolitiikan voimavarana. Yhteiskuntapolitiikka 80 (1), 54–63.
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011. Helsinki: Opetusministeriö.
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Lorenz, Walter (2007) Practising history. Memory and contemporary professional practice. International Social Work 50 (5), 597–612.
- Marthinsen, Edgar (2014) Social work at odds with politics, values and science. Teoksessa Timo Harrikari, Pirkko-Liisa Rauhala & Elina Virokannas (toim.) Social change and social work. The changing societal conditions of social work in time and place. Farnham: Ashgate, 31–48.
- Matthies, Aila-Leena (1993) Epävirallinen ja virallinen sosiaalityön modernisaatiossa. Teoksessa Riitta Granfelt, Harri Jokiranta, Synnöve Karvinen, Aila-Leena Matthies & Anneli Pohjola: Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan kirjallisuus, Sarja Sosiaalityö 1. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 93–132.

- Matthies, Aila-Leena (2014) Sosiaalihuollon ja kansalaisyhteiskunnan suhde sivistyneen demokratian peilissä. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 42–61.
- Miettinen, Janissa (2013) Lastensuojelupalvelujen järjestäminen ja saatavuus Manner-Suomen kunnissa vuonna 2010. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=2943 Luettu 15.7.2015.
- Moilanen, Johanna (2015) Tutkimus lastensuojelun tukihenkilötoiminnan muutoksesta. Relationaalinen näkökulma. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 533. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Ratkaisujen Suomi. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_nettili.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82 Luettu 10.9.2015.
- Ruch, Gillian & Turney, Danielle & Ward, Adrian (toim.) (2010) Relationship-based social work. London & Philadelphia: Jessica Kingsley.
- Saari, Juho (2011) Kansalliset mallit ja auttaminen Euroopan unionissa. Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 43–69.
- Saari, Juho & Pessi, Anne Birgitta (2011) Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 15–41.
- Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen, Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan kirjallisuus, Sarja Sosiaalipolitiikka, Sosiaaliturva 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto, 261–339.
- Satka, Mirja (1995) Making social citizenship. SoPhi 1. Jyväskylä: Jyväskylä University.
- Saukkonen, Pasi (2013) Kolmas sektori – vanha ja uusi. Kansalaisyhteiskunta 1, 6–31.
- Sipilä, Jorma (1989) Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.
- Skehill, Caroline (2003) Social work in the republic of Ireland: A history of the present. Journal of Social Work 3 (2), 141–159.
- Skehill, Caroline (2007) Researching the history of social work: exposition of a history of the present approach. European Journal of Social Work 10 (4), 449–463.
- Sosiaalihuoltolaki 2014.1301/30.12.2014. Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe Väinö Tannerin Säätiön ja Tanner-Akatemian Tanner-luennolla ”Kadonneen nuoren metsästy” Säätytalolla 16.10.2012. <http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=260106&nodeid=44810&contentlan=1&culture=fi-FI> Luettu 10.9.2015.
- VTV (2012) Tuloksellisuustarkastuskertomus: Lastensuojelu. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012. Helsinki: Edita Prima. https://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_nettili.pdf Luettu 10.9.2015.